

РОЗДІЛ 2 ГЕРМАНСЬКІ МОВИ

УДК 811'367.623:791

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.24.1.10>

СИНОНІМІЧНІ ТА СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАРАМЕТРИЧНИХ ПРИКМЕТНИКІВ, ЯКІ ВХОДЯТЬ ДО МІКРОПОЛЯ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЗАГАЛЬНОГО ВЕЛИКОГО ТА МАЛОГО РОЗМІРУ (НА МАТЕРІАЛІ ФІЛЬМІВ КАНАЛУ BBC “THE BLUE PLANET” ТА “LIFE”)

SYNONYMOUS AND SEMANTIC PECULIARITIES OF ADJECTIVES OF DIMENSION WHICH ARE INCLUDED IN THE MICROFIELD TO INDICATE THE GENERAL LARGE AND SMALL SIZE BASED ON BBC'S DOCUMENTARIES BLUE PLANET AND LIFE

Береговенко Н.С.,

*orcid.org/0000-0003-3825-0390**асистент кафедри романо-германської філології
Білоцерківського національного аграрного університету*

Демченко Н.С.,

*orcid.org/0000-0001-8279-0613**асистент кафедри романо-германської філології
Білоцерківського національного аграрного університету*

Дана наукова розвідка має на меті описати семантичні та синонімічні особливості англійських параметричних прикметників, які входять до мікрополя на позначення загального великого та малого розміру на матеріалі фільмів каналу BBC “The Blue Planet” та “Life”. Наукова новизна роботи полягає в висвітленні проблеми вибору лексичного відповідника з широкого ряду синонімів, які входять до лексико-семантичної групи параметричних прикметників. Новим також є і матеріал дослідження – англомовні фільми та їхній усний синхронний переклад, який нами фіксувався у письмовій формі. Лексико-семантичне поле має ядро та периферію. У ядрі містяться найважливіші слова, вони пов'язані між собою сильними семантичними відношеннями і утворюють синонімічні, антонімічні і родово-видові групи. У межах лексико-семантичного поля виділяють лексико-семантичну групу. У середині цих груп виділяють тісніше пов'язані семантичні об'єднання (або категорії) – синоніми, антоніми, гіпоніми та інші. Параметричні прикметники входять до складу лексико-семантичної групи розміру. Всередині цієї групи прикметники вступають у синонімічні та антонімічні відношення. Отже, у статті визначається розбіжність в структурах концептуального простору англійських параметричних прикметників, що входять до мікрополя загального великого та малого розміру. Встановлюються основні стилістичні та семантичні відмінності між англійськими параметричними прикметниками, що відносяться до одного і того ж мікрополя. Проаналізовано сучасні класифікації параметричних прикметників, які існують у романо-германському та українському мовознавстві. Вказано на основні іменники, які найчастіше сполучаються з тим чи іншим параметричним прикметником, який входить до мікрополя на позначення загального великого та малого розміру. Окреслено перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: параметр, прикметник, синонім, мікрополе, семантика, фільм.

The purpose of this research paper is to describe the semantic and synonymous peculiarities of English adjectives of dimension that are included in the microfield to indicate the general large and small size based on the BBC's documentaries The Blue Planet and Life. The scientific novelty of the work consists in highlighting the problem of choosing a lexical counterpart from a wide range of synonyms that are part of the lexical and semantic group of English adjectives of dimension. The research material is also new – original films in English and their oral simultaneous translation, which we recorded in written form. The lexical and semantic field has a core and a periphery. The core contains the most important words, they are connected with each other by strong semantic relations and form synonymous, antonymous and generic-species groups. A lexical and semantic group is distinguished within the lexical and semantic field. In the middle of these groups, more closely related semantic associations (or categories) are distinguished – synonyms, antonyms, hyponyms and others. English adjectives of dimension are part of the lexical and semantic group of size. Within this group, adjectives enter into synonymous and antonymic relationships. So, the article defines the discrepancy in the structures of the conceptual space of English adjectives of dimension, which are included in the microfield of the general large and small size. The main stylistic and semantic differences between English adjectives of dimension referring to the same microfield are established. Modern classifications of adjectives of dimension that exist in Romano-Germanic and Ukrainian linguistics are analyzed. The main nouns are indicated, which are most often combined with one or another adjective of dimension, which is included in the microfield to indicate the general large and small size. Prospects for further research are outlined.

Key words: parameter, adjective, synonym, microfield, semantics, film.

Постановка проблеми. Основними формами існування матерії є час, рух та простір. Параметричність є однією з фундаментальних якостей останнього. Люди різних національностей завжди усвідомлювали різницю у розмірах осіб та предметів і відчували потребу передати її у своєму мовленні. З'являлися відповідні лексичні одиниці, які були покликані як найточніше пояснити розмір когось або чого-небудь. Мовні одиниці зі значенням величини є, очевидно, однією з найдавніших лексичних груп будь-якої мови.

Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується посиленою увагою до системного аналізу та структурування лексичного складу мови, зокрема назв розміру. Праця присвячена дослідженню англійських параметричних прикметників, які входять до мікрополя на позначення загального великого та малого розміру та їх синонімічним та семантичним особливостям на матеріалі фільмів каналу BBC "The Blue Planet" та "Life". Під поняттям «параметричні прикметники» ми розуміємо прикметники, які означають великий чи малий розмір предметів та об'єктів навколишнього світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Параметричним прикметникам присвячена низка праць у вітчизняних мовознавчих студіях. Дослідження прикметників розміру здійснювалося не тільки на матеріалі різних мов, але й в різних аспектах. Незважаючи на значні досягнення вітчизняної та зарубіжної лінгвістики у вивченні параметричних прикметників та неослабний інтерес вчених до них, не розв'язаним й досі залишається ряд проблем. Так, **актуальною** лишається проблема польової семантики прикметників з їх широким діапазоном лексичної сполучуваності, оскільки вони досить багаті своєю семантикою і активно вступають в синонімічні та антонімічні зв'язки та відношення. **Новим** є і матеріал дослідження – англійські фільми та їхній усний синхронний переклад, який нами фіксувався у письмовій формі.

Постановка завдання. Наша мета – описати семантичні та синонімічні особливості англійських параметричних прикметників, які входять до мікрополя на позначення загального великого та малого розміру на матеріалі фільмів каналу BBC "The Blue Planet" та "Life".

Виклад основного матеріалу. Поняття розміру, що лежить в основі досліджуваної лексико-семантичної групи (далі ЛСГ) параметричних прикметників, відноситься до числа найважливіших категорій буття, що характеризує явища та предмети реальної дійсності. Будь-яка діяльність

людини, її існування здійснюється в рамках певного простору і часу. Тому не викликає подиву той факт, що пізнавальна категоризація цих понять є досить важливою і спрямована на систематизацію даних про навколишнє середовище. Перш ніж перейти до класифікацій досліджуваних прикметників, варто розібратись, що ж таке розмір та як ми визначаємо розмір предметів. Розмір кожного предмету описується через наступні параметри: його висоту, глибину, довжину та широту [1, с. 5]. Окрім загального розміру, якому відповідають прикметники із двома основними семами "великий, величезний, здоровий та інші" або "маленький, невеликий та інші" та "розмір", існує можливість описати розмір предмета за одним із параметрів, виділяючи певну окрему характеристику предмета. Кожен із даних параметрів так само має два значення: "великий за висотою / глибиною / довжиною" та "маленький".

Кожен із даних параметрів так само має два значення: "великий за висотою / глибиною / довжиною" та "маленький". Цим значенням відповідають антонімічні пари, в яких представлені три семи "розмір", "великий / маленький" та "висота / ширина / довжина": *високий – низький, глибокий – мілкий, довгий – короткий, широкий – вузький* [1, с. 6]. Таким чином, Соловйова О. В. визначає що, наприклад, прикметники *high, tall* мають не тільки сему загального розміру "великий", але й втілюють одну характеристику розміру, а саме сему "вертикальний, висота, направлений вгору". Так само як прикметники *low, short* реалізують сему загального розміру "маленький" і одночасно сему поодинокій характеристики "вертикальний, висота, направлений вгору". Прикметники *shallow – deep* реалізують сему загального розміру відповідно "маленький – великий" і одночасно сему однієї характеристики, спільну для обох "вертикальний, висота, направлений вниз". Прикметник *narrow* має семи – "маленький" та "горизонтальний, сема ширина", а параметричні прикметники *wide, broad* реалізують сему "великий" та "горизонтальний, сема ширина". Прикметники *short – long* відповідно реалізують семи "маленький" та "великий" та спільну сему однієї характеристики "горизонтальний, сема довжина".

Як і в романо-германському, так і в українському мовознавстві існують і інші підходи до систематизування та структурування прикметників зі значенням розміру. Так, Т. Щєбликіна, в залежності від точки відліку, поділяє прикметники із просторовою семантикою на *геоцентричні* (що характеризують простір вертикальний, які

пов'язані з вимірами щодо поверхні землі, прикладами можуть слугувати прикметникові пари на зразок *високий – низький, глибокий – мілкий* тощо) та *антропоцентричні* (що характеризують простір горизонтальний, які пов'язані з вимірами щодо людини як точки відліку; приклади: *широкий – вузький, далекий – близький* тощо) [1, с. 5]. У своїй класифікації О. Кривченко та В. Любкін беруть за точку відліку опозицію *горизонтальний / вертикальний*, яку, на їх думку, можна віднести до універсальних просторових опозицій. І це допомагає інколи зрозуміти не тільки розмір предмета, а й його положення у просторі [3, с. 34]. У складі категорії параметричності О. Кшановський, наприклад, пропонує виділити 6 мікрогруп: загальної величини, висоти, довжини, глибини, ширини, товщини [3, с. 57]. Проте перераховані вище класифікації не відображають усіх семантичних особливостей конститuentів загального поля параметричності, і, тому Кшановський О. наголошує, що варто досліджувати одиниці усіх мовних рівнів з такою семантикою, а саме: дієслова, іменники, прислівники, прийменники, для того щоб отримати повне уявлення про просторово-кількісні відношення.

Ми вважаємо, що найбільш точною є класифікація, запропонована Тетяною Линник у її монографії «Параметричні прикметники і їх становлення». Згідно з дослідницею, ми виходимо із понять центру або ядра та периферії. Периферійні слова ототожнюються з центральними семантично, групуючись навколо них і формуючи в лексико-семантичній групі розміру відповідно конфронтвані за значенням величини мікрополя:

- 1) загального розміру: а) великого; б) малого;
- 2) висоти: а) великої; б) малої;
- 3) товщини: а) великої; б) малої;
- 4) ширини: а) великої; б) малої;
- 5) довжини: а) великої; б) малої ;
- 6) глибини: а) великої; б) малої.

Подана класифікація вважається найдетальнішою з усіх наявних, хоча деякі дослідники, а саме – Хавкіна О. М. вважає за необхідне додати до класифікації Т. Линник мікрополя середнього і однакового розміру, наприклад: *нормальний, звичайнісінький* (мікрополе середнього розміру) та *рівновеликий* (мікрополе однакового розміру) [3, с. 65]. Проте, як зазначає сама дослідниця, вона не знає робіт, які були б присвячені англійським лексемам категорії параметричності, в яких би приділялася увага мікрополям однакового та середнього розміру.

Перш ніж перейти до синонімічних особливостей прикметників, варто пояснити, що ж таке “*мік-*

рополе”. Мікрополе (за О. Бондарко) – мінімальний елемент макрополя, що є самостійним, у плані змісту й у плані вираження. Функціонально-семантичні мікрополя тісно пов'язані одне з одним й утворюють певну систему. Вони пов'язані одне з одним відношеннями тотожності й відмінності [5, с. 13]. Одними з найбільш частотних параметричних прикметників є синонімічний ряд зі значенням “великий”, а саме: *large, great, big*. Прикметник *great* поступається *large* та *big* за частотою вживання при позначенні розміру конкретних фізичних об'єктів, що зумовило інтерпретацію його як слова переважно з абстрактною семантикою. Хоча, дослідники зазначають, що при позначенні великого загального розміру конкретних предметів *great*, наприклад, вживається частіше ніж його синоніми із значенням “величезний” – *huge, enormous* та інші [2, с. 51]. Також досліджуваний прикметник має відмінність семантичного та функціонального характеру, вживаючись здебільшого тоді, коли підкреслюється надзвичайно великий розмір предмета. Це викликає різного роду емоції – страх, захоплення, здивування і т.д. Щодо *big* та *large*, то проведені науковцями дослідження виявили, що у свідомості представників англійського соціуму, основні структури концептуального простору *big* та *large* не збігаються через наявність у них своїх власних змістових ознак. Ці прикметники, які в лексикографічних роботах часто фіксуються як взаємозамінні, насправді акцентують різні смислові компоненти однакових, на перший погляд, фрагментів навколишньої дійсності. Для *big* основними концептами є *висота, ширина та довжина*. Для характеристики зовнішності живих істот носії сучасної англійської мови використовують *big*, у центрі уваги якого є не тільки їх високий зріст, але й наявна вказівка на м'язисте тіло. Концепт *ширина* профілює ситуативно зумовлене збільшення розміру органів тіла людини чи тварини, а концепт *довжина* відображає горизонтально розташований простір [3, с. 43]. Підмічено, що *big* не вживається із іменниками збірності, як його синоніми *large* та *great*. Щодо *large*, то він втілює концепти *ширина* та *просторість*, оскільки для характеристики високого зросту людини чи іншої живої істоти, носії англійської мови використовують прикметник *large*, щоб акцентувати увагу на широкоплечій статури [там само, с. 45]. Серед основних ознак *large* виділяють ознаку “*площа*” та ознаку “*місткість*” та “*незайнята територія*”. Також *large* надзвичайно часто вживається з іменниками на позначення розмірів частин тіла живих істот (людей, тварин) та позначає осіб високого

зросту, кремезних, а *big* – таких, що мають великий фізичний розмір та вагу. При описі частин тіла переважає *large*. Вираження розміру об'ємних та площинних предметів впливає на диференціацію прикметників щодо сполучуваності їх з певними підкласами іменників: *large* використовується, коли йдеться про предмети площинні, *big* – про об'ємні [3, с. 86].

Серед рідше вживаних слів мікрополя виділяються слова з тісним семантичним зв'язком. Одна з таких груп представлена синонімічним рядом “величезний” прикметниками *enormous, huge, immense, vast, massive*. Усі вони продовжують лінію *great* експресивно позначаючи розмір предметів. Так, *enormous* вказує на надмірний чи надзвичайно великий розмір предмета, маючи при цьому додатковий етимологічно зумовлений відтінок значного відхилення від норми [3, с. 5]. *Huge*, як правило, вживається при позначенні об'ємних предметів, а *immense* – частіше як означення до іменників, що називають великі частини простору та для позначення того, що є надзвичайно великим безвідносно до взірця або стандарту [3, с. 7]. Також *huge* поєднується із іменниками, які означають конкретні об'єкти як об'ємної, так і пласкої характеристики, а також збірні і абстрактні поняття. Крім цього *huge* часто поєднується з іменниками, що позначають явища природи (лексико-семантичний варіант “сильний” використовується) та частини тіла тварин (у цьому випадку використовується ЛСВ “міцний, потужний”) [4, с. 9]. Прикметник *vast* вживається найчастіше з назвами площинних об'єктів, інколи виступає як означення до іменників на позначення частин тіла людини, проте для нього більш узвичаєним є поєднання з іменниками, що називають такі частини простору, як море, поле та досить часто вживається з збірними іменниками [4, с. 38]. Інколи, поєднуючись із абстрактними іменниками вказана одиниця може означати широту охоплення. Прикметник *massive* позначає кількість, величину, ступінь прояву чого-небудь та інтенсивність при поєднанні з іменниками, що називають явища природи. Всі прикметники даного ряду – *enormous, huge, vast, immense, massive* мають виразну експресивність на противагу нейтральнішим у цьому відношенні *great, big and large*. Прикметники *giant, gigantic* характеризуються особливо рідким вживанням та стилістично обмеженою сферою функціонування в писемній літературній мові. Часто *gigantic* використовується при тлумаченні інших слів на позначення великого розміру [4, с. 16].

Мікрополе на позначення загального малого розміру, порівняно з попереднім, представлено значно меншою кількістю номінацій. До синонімічного ряду “малий, невеликий” входять найчастотніші прикметники *little* та *small*. Як зазначається в багатьох дослідженнях, дані параметричні прикметники мають значні відмінності в емоційному плані, оскільки *small* – більш нейтральне слово і не має емоційного компонента, а отже, передає об'єктивну ознаку предмета, тоді як *little* – емоційно забарвлене і характеризує погляди мовця на певні предмети і виражає почуття людини щодо того чи іншого явища, предмета тощо [3, с. 75]. Коли ми говоримо про розмір конкретних фізичних об'єктів *small* вживається частіше за *little*. Крім цього, *small* часто вживається із збірними іменниками, чим також відрізняється від *little*. Аналіз *little* та *small* з погляду їх вживання з релевантними в полі розміру семантичними класами іменників показує, що при поєднанні з назвами осіб *little* вживається частіше, коли набирає додаткового оціночного характеру, а *small* – тоді, коли комбінується сема “розмір” з семою “вік” [3, с. 56]. Прикметник *small* також частіше за *little* позначає розмір неживих предметів, зокрема частин тіла. За спостереженням багатьох дослідників *small* вживається здебільшого тоді, коли необхідно наголосити на малому розмірі предмета чи створіння, коли ж просто констатується факт незначної його величини, вживається *little*.

Прикметник *tiny* характеризується найбільшою семантичною близькістю до центральних слів мікрополя *small* та *little* з групи периферійних слів. Воно може позначати вік, важливість чого-небудь, може виражати інтенсивність прояву при поєднанні зі словами, що називають звуки, вказувати на обсяг і найголовніше – *tiny* порівняно з попередніми прикметниками, передає значення найекспресивніше. З найбільш частотних слів периферії слід вказати на *minute, microscopic, miniature, slight*. Найближче за кількістю значень до *tiny* стоїть *minute*, яке може позначати кількість, вказувати на важливість, масштабність, оцінку особи. Менш виразно емоційність проявляється у рідковживаних *microscopic* та *miniature*. *Microscopic* вживається досить часто з іменниками, що позначають рослини, мікроорганізми, водорості, в той час як *miniature* тяжіє до слів, які означають розміри людей (особливо жінок), живих створінь. *Slight* – емоційно нейтральне слово, вживається спорадично. В нашому матеріалі помітне тяжіння цього прикметника до іменників на позначення води, рухів у воді.

Висновки. Отже, мікрополе загального великого та малого розміру англійських параметричних прикметників є найбільшим, а його синонімічний ряд – найчисленнішим на матеріалі фільмів каналу BBC The Blue Planet та Life. Прикметник *great* поступається *large* та *big* за частотою вживання при позначенні розміру конкретних фізичних об'єктів, а параметричні прикметники *large* та *big* відрізняються тим, що *large*, як правило, позначає великі розміри частин тіла живих істот та осіб високого зросту, а *big*, в свою чергу, людей чи тварин, що мають великий фізичний розмір та вагу. До рідше вживаного синонімічного ряду відносяться параметричні прикметниками *enormous*, *huge*, *immense*, *vast*, *massive*, які також мають певні особливості вживання. Мікрополе на позначення загального малого розміру представлено параметричними прикметниками *little*, *small*, *tiny*, *miniature*, *minute*, *microscopic* та *slight*.

Найчастотнішими є *little* та *small*. Головною відмінністю прикметників є те, що *small* не має емоційного компонента у собі, на відміну від *little* та передає об'єктивні ознаки предмета чи об'єкта навколишнього світу, *little* же є емоційно забарвленим та завжди виражає почуття мовця з того чи іншого приводу.

Перспективним вбачається проведення порівняльного аналізу стилів Девіда Аттенборо з іншими авторами фільмів подібного жанру, виявлення особливостей вживання параметричних прикметників, які залучаються для опису як живих, так і неживих істот, дослідити особливості вживання та способів перекладу лексичних одиниць усіх мовних рівнів поля параметричності, а саме – іменників, дієслів та проаналізувати мікрополя середнього та однакового розмірів та виявити особливості їх вживання в сучасній англійській мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрусъ А. Ф. Концептуальний простір англійських прикметників *big* та *large* : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Чернівці, 2009. 20 с.
2. Котнюк Л. Г. Особливості визначення розміру предметів засобами англійської мови. Мовознавство. 1990. № 6. С. 50 – 53.
3. Линник Т. Г. Параметричні прикметники і їх становлення. К., Наукова думка, 1982. 198 с.
4. Линник Т. Г. Семантична структура лексики на позначення розміру в українській та англійській мовах. Мовознавство. 1974. № 5. С. 31-38.
5. Соловійова О. В. Семантична еволюція прикметників розміру в англійській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / О. В. Соловійова. Чернівці, 2010. 20 с.
6. A BBC / Discovery Channel : Blue Planet (series 1 – 8) : Co-production series producer Alastair Fothergill, producer Alastair Fothergill, Andy Byatt, Martha Holmes, editor Martin Elsbury, cameraman Rick Rosenthal, narrated by David Attenborough, music composed by George Fenton, music performed by BBC concert orchestra, titles music sung by Magdalen College Choir, 2001.
7. BBC: Блакитна планета (серії 1 – 8): Продюсер серії Алістер Фотергіл, продюсери Алістер Фотергіл, Енді Біатт, Марта Холмс, оператор Рік Розенталь, музика Джордж Фентон, ведучий Девід Аттенборо.
8. BBC: Голубая планета (серии 1 – 8) : Продюсер серии Алистер Фотергилл, продюсеры Алистер Фотергилл, Энди Биатт, Марта Холмс, оператор Рик Розенталь, музыка Джордж Фентон, ведущий Дэвид Аттенборо, 2001.
9. A BBC / Discovery Channel : Life (series 1 – 10) : Co-production series producer Martha Holmes, producer Michel Hanton, producer Rupert Barrington, Adam Chapman, Martha Holmes, Neil Lucas, Patrick Morris, Ted Oakes, narrated by David Attenborough, music composed by George Fenton, 2009.
10. BBC: Життя (серії 1 – 10): Продюсер серії Марта Холмс, виконавчий продюсер Майкл Гантон, продюсери: Руперт Баррінгтон, Адам Чепмен, Марта Холмс, Нейл Лукас, Патрік Морріс, Тед Оейкс, ведучий Девід Аттенборо, композитор Джордж Фентон, 2009.
11. BBC: Загадки природи : Жизнь (серии 1 – 10) : Продюсер серии Марта Холмс, исполнительный продюсер Майкл Гантон, продюсеры: Руперт Баррингтон, Адам Чэпмен, Марта Холмс, Нейл Лукас, Патрик Моррис, Тед Оэйкс, ведущий Дэвид Аттенборо, композитор Джордж Фентон, 2009.